

Возович А.А.

аспірант

Університет сучасних знань

СЕМАНТИЧНИЙ ПРОСТІР БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ ПРАВОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ

Об'єктом розпочатого нами психологічного дослідження є правова свідомість юнацтва; предметом – психологічні особливості формування психосемантичного змісту правосвідомості у студентів коледжів.

Завданнями чергового етапу дослідження стало:

- 1) виявлення суб'єктивного тлумачення студентами понять «право» та «дія» у структурі герменевтичного тексту;
- 2) визначення системи уявлень про справедливість у ситуаціях морального насильства та окреслення запропонованих шляхів вирішення проблеми;
- 3) побудова семантичного простору правосвідомості студентів коледжів у контексті трьох зазначених категорій.

З метою виконання завдання використовувалася *Методика «Ідентифікація морального насилля в сім'ї»* (авторська розробка), яка складається з трьох герменевтичних текстів (текстів для тлумачення) та міні-опитувальника. Джерелом текстового матеріалу послуговували реальні клінічні випадки, описані в монографії Е. Г. Эйдеміллера та В. В. Юстицького [1]. Авторські назви текстів було збережено: «Анатолій», «Серафима», «Павло». Тексти були дібрані таким чином, щоб, з одного боку, описані в них ситуації були реалістичними, впізнаваними для молоді, принаймні, з досвіду соціо-культурного оточення. З іншого боку, постала необхідність мінімізувати дію можливих психологічних захистів досліджуваних, зокрема, механізму переносу, заперечення та проекції. З цією метою обиралися тексти, персонажі яких відрізнялися від досліджуваних груп за соціологічними параметрами віку, сімейного статусу та професії: на відміну від студентів коледжів, герої цих життєвих історій були старші за досліджуваних, перебували в шлюбі, мали дітей і роботу.

До текстів додавався міні-опитувальник з 5 питань (двох закритих і трьох відкритих) на виявлення досліджуваними правових або протиправних дій в ситуаціях, описаних в текстах. Інструкція досліджуваним: «Вам пропонуються три історії з сімейного життя. Прочитайте кожну з них і дайте відповіді на наведені нижче питання: «Чи має місце в даній ситуації моральне насильство стосовно членів сім'ї?», «Якщо моральне насильство присутнє, то з чийого боку

воно проявляється: з боку дружини щодо чоловіка, з боку чоловіка щодо дружини, з обох боків, один до одного?», «Які права громадянина, на вашу думку, порушуються в цій сім'ї?», «Чи потребує ситуація допомоги з боку фахівців? Якщо так, то яких саме?», «Що треба зробити, щоб взаємини в сім'ї покращилися?».

Дана методика дозволила отримати картину суб'єктивних тлумачень та інтерпретації респондентами значущих для них правових ситуацій. Результати обраховувалися за допомогою методу контент-аналізу, який дозволяє впорядкувати отримані результати в частотній шкалі.

Відповіді на закриті питання оброблялися у традиційний спосіб. До отриманих відповідей на відкриті запитання опитувальника було використано такий метод якісного аналізу текстів, як контент-аналіз.

При аналізі текстів відповідей нас цікавили в такі смислові вузли: дія, права особи та ситуація морального насилля: саме вони постали основними категоріями аналізу. Стосовно останніх було виділено такі підкатегорії одиниць аналізу: Дія – «Правова / Протиправна дія», Права особи – «Дотримання прав особи / Порушення прав особи», Ситуація морального насилля – «Справедлива / Несправедлива». Мінімальним елементом аналізу було прийнято речення, напр. «По словам В., жена через неделю после свадьбы откровенно рассказала, что вышла замуж, чтобы отомстить другому человеку». Кількісною мірою одиниці аналізу відповідей стало «+1» або «-1», залежно від спрямованості підкатегорії, напр.: категорія «дія», підкатегорія «правова» (+1), «протиправна» (-1). Результати факторного аналізу показників опитувальника «Ідентифікація морального насилля в сім'ї» (табл. 1).

Таблиця 1.

Матриця обернутих компонентів показників ідентифікації морального насилля в сім'ї

	Компонента*		
	1	2	3
Дотримання прав	0,957	0,290	0,286
Дія протиправна	0,936	0,353	0,281
Порушення прав	0,809	0,587	0,252
Несправедлива ситуація	-0,809	-0,587	-0,146
Справедлива ситуація	-0,809	-0,587	0,547
Дія правова	0,331	0,944	0,146

Метод виділення: Аналіз методом головних компонентів. Метод обертання: Варімакс з нормалізацією Кайзера.

Згідно з матрицею обернених компонентів розглянемо показники з найбільшими показниками дисперсії. Внаслідок проведення факторного аналізу було виділено два фактори.

Перший, біполярний, фактор включив у себе такі компоненти: на одному полюсі фактора розташувались «Дотримання прав особи» (0,957), «Протиправна дія» (0,936), «Порушення прав особи» (0,809); протилежний полюс фактора склали компоненти «Справедлива ситуація» (-0,809) та «Несправедлива ситуація» (-0,809). За змістом провідної компоненти фактор отримав назву «Дотримання прав особи».

Семантика цього фактора підтвердила попередній аналіз результатів. Оскільки дотримання та порушення прав представлені в одній групі з незначною числовою різницею, це свідчить про явне протиріччя в свідомості молоді, пов'язане з недостатньою правовою поінформованістю. Перший фактор відображає оцінку більшістю студентів морального насильства в сім'ї як ситуації несправедливої та протиправної, хоча порушені права героїв молоді не завжди може правильно визначити.

Другий, також біполярний, фактор об'єднує компоненти одного полюсу – «Правова дія» (0,944) та «Порушення прав особи» (0,587) з компонентами протилежного полюсу – «Несправедлива ситуація» (-0,587) та «Справедлива ситуація» (-0,587). Фактор було названо «Правова дія».

Третій, уніполярний, фактор статистично представлений одним компонентом – Справедлива ситуація (0,547). Названо фактор аналогічно – «Справедлива ситуація».

Показники дисперсії трьох факторів значущо різняться, тому для молоді правовий характер дії не завжди визначає її справедливості. Тут прослідковується оцінковий аспект ставлення молоді до характеру функціонування права та дії закону в країні в цілому, а отже підтверджується тенденція, виявлена нами в асоціативному експерименті.

Висновок. Факторизація оцінок показала наявність трьох повновагових факторів: «Дотримання прав особи», «Правова дія», «Справедлива ситуація». Показники дисперсії трьох факторів значущо різняться, тому для молоді правовий характер дії не завжди визначає її справедливості. Явне протиріччя в свідомості молоді пов'язане з недостатньою правовою поінформованістю: більшість студентів оцінює моральне насильство в сім'ї як ситуацію несправедливу та протиправну, хоча порушені права героїв молоді не завжди може правильно визначити. Графічне представлення компонентів у просторі уявлень студентів коледжів про ситуації морального насилля в сім'ї підтвердило ортогональність отриманих факторів.

Література

1. Шмелев А.Г. Введение в экспериментальную психосемантику: теоретико-методологические основания и психодиагностические возможности / А.Г. Шмелев. – М.: МГУ, – 1983. – 158 с.
2. Эйдемиллер Э. Г. Семейная психотерапия / Э. Г. Эйдемиллер, В. В. Юстицкий. – Л.: Медицина, 1990. – 192 с.